

Jegyzetek

Jegyzeteink az írások lelőhelyeit és forrásait közlik

- Petőfi.* – Megjelent: *Előkelő Világ.* 1899. 29. (VII. 19.) sz.
- A költő mindenkié.* – Megjelent: *Magyarország.* 1922. 59. (III. 12.) sz.
- Petőfi az országúton.* – Megjelent: *Miskolci Napló.* 1923. III. 4. sz. A dolgozat első része nagyjából megegyezik az író *Az ifjú Petőfi* című (*Magyarország.* 1922. XII. 31. sz.) tárcájával; a közölt szöveg végéhez azonban már nem illesztette a következő mondatokat: „Ha nem lett volna költő: élettörténete akkor is elgondolkoztató, végzetesen érdekes olvasmány volna. Ám nemzeti költőnk, és száz esztendő múltán sem tudunk betelni az ő róla való mesemondással, csodálatosságai felől való olvasmánnyal, költészetének hallgatásával.”
- Kossuth-kép és Petőfi-kép az ablakokban.* – Megjelent: *A Reggel.* 1927. III. 14. sz. – A „Levél a szerkesztőhöz” című rovatban.
- Zoltánka.* – Megjelent: *A mai nap.* 1929. IV. 13. sz.
- Petőfi Zoltán Pesten.* – Megjelent: *Pesti Napló.* 1933. XII. 25. sz. – Újabbán: *Egy pohár borovicska.* Bp. 1948. „Budapest” 147–157. l.
- A mesemondóhoz.* – Megjelent: *Magyarország.* 1921. XII. 25. sz. – Újabbán: *Vallomás.* Bp. 1963, Magvető. 47–49. l.
- Jókai májusa.* – Megjelent: *Magyarország.* 1921. V. 22. sz.
- A magyar milliomos.* – Megjelent: *Magyarország.* 1921. VII. 13. sz.
- Jókai Mór boldog ifjúsága.* – Megjelent: *Mindent Tudok. Az Újság könyve.* 1925. 39–64. l.

- Jókai Pestje.* – Megjelent: *A Polgár.* 1925. I. 3. sz. – „A pesti polgár naplója” című rovatban.
- Csavargó ősökéről.* – Megjelent: *Fővárosi Lapok.* 1897. 154. (VI. 12.) sz.
- Vízbe ugró költő.* – Megjelent: *Magyarország.* 1923. VII. 22. sz. – Újabban *Régi pesti históriák.* Bp. 1957, Magvető. 214–216. l.
- A nők és a költők.* – Megjelent: *Új Könyv.* [Wien.] 1921. 4. sz. 13–15. l.
- A múlt századbéli költő.* – Megjelent: *Az Újság.* 1925. VIII. 9. sz.
- A Krúdy Kálmán bácsi viselt dolgai.* – Megjelent: *Pesti Hírlap.* 1899. VII. 8. sz.
- Szemere Miklós udvartartása.* – Megjelent: *Magyarország.* 1926. VII. 4–5. sz. – „A XIX-ik század vizitkártyái” című rovatban.
- A magyar költő és mecénása.* – Megjelent: *Új Könyv.* [Wien.] 1921. 5. sz. 4–6. l.
- Régi magyar író ebédje.* – Megjelent: *Magyar Hírlap.* 1932. VII. 24. sz. – Újabban: *Pest-Budai séták.* Bp. 1958, Magyar Helikon. 98–101. l.
- Az öreg költő.* – Megjelent: *Új Idők.* 1913. 15. (IV. 6.) sz.
- Régi vidéki író végnapja, avagy hogyan veszett el a magyar színeszet történelme.* – Megjelent: *Literatura.* 1932. 591–594. l.
- A bölcssek bora.* – Megjelent: *Magyarország.* 1921. XI. 6. sz. – A „Pesti levelek” című rovatban.
- A pajzsos ember barátja.* – Megjelent: *Magyarország.* 1916. II. 27. sz.
- Őszi napló.* – Megjelent: *Szigeti Séták.* 1921. 5. sz.
- Turgenyev a magyar irodalomban.* – Megjelent: *Fővárosi Lapok.* 1897. 155. (VI. 13.) sz.
- Magyar Szentlélek.* – Megjelent: *Magyarország.* 1922. 126. (VI. 4.) sz. – A „Pesti levelek” című rovatban.
- Életet teremteni!* – Megjelent: *A Reggel.* 1931. 10. (III. 9.) sz.
- Kóbor Tamás.* – Megjelent: *Nyugat.* 1923. I. köt. 459–464. l.
- Kóbor Tamás, Budapest regényírója.* – Megjelent: *A Reggel.* 1930. 53. (XII. 22.) sz.
- Ady a szfinx hátán.* – Megjelent: *Magyarország.* 1919. 29. (II. 2.) sz. – A „Naplómból” című rovatban.
- Ady Endre és barátja.* – Megjelent: *Magyar Hírlap.* 1929. XII. 25. sz.
- Révész Béla.* – Megjelent: *Nyugat.* 1922. II. köt. 1479–1480. l.

- A magyar irodalom gyöngyhalásza.* – Megjelent: *A Reggel.* 1925. 42. (IX. 19.) sz.
- Regényvázlat Bródy Sándorról.* – Megjelent: *Ma Este.* 1924. 32. (VIII. 21.) sz.
- Frufru kisasszony.* – Megjelent: *Színházi Élet.* 1928. VIII. 19. sz.
- Könyvtáramból.* – Megjelent: *Magyarország.* 1917. 158. (VI. 23.) sz.
– A „Jegyzetek” című rovatban.
- Osvát Ernőhöz.* – Megjelent: *A Reggel.* 1923. 21. (V. 22.) sz. – Újabbban: *Régi pesti krónikák.* Bp. 1967, Magvető. 211–213. l.
- Osvát Ernő emlékkönyvébe.* – Megjelent: *Nyugat.* 1923. I. köt. 747–750. l.
- A névtelen mesemondóról, Osvát Ernőről.* – Megjelent: *A mai nap.* 1929. 250. (XI. 3.) sz.
- Heltai és társai.* – Megjelent: *Új Könyv.* [Wien.] 1921. 7. sz. 8–9. l.
- János.* – Megjelent: *Magyarország.* 1921. VIII. 4. sz.
- Don Heltai.* – Megjelent: *Magyarország.* 1922. IV. 30. sz.
- Heltai Jenő és a lusták.* – Megjelent: *A Reggel.* 1925. XII. 14. – A „Levél a szerkesztőhöz” című rovatban.
- Charlotte kisasszony vagy egy világpolgár megtérése hazájában.* – Megjelent: *Magyarország.* 1918. II. 23. sz.
- Molnár és közönsége.* – Megjelent: *Magyarország.* 1917. 291. sz.
- Szép Ernő.* – Megjelent: *Magyarország.* 1917. 84. sz.
- Lila ákác.* – Megjelent: *Nyugat.* 1923. II. köt. 504–507. l.
- Szép Ernőről, a margitszigeti rigóról.* – Megjelent: *Színházi Élet.* 1929. I. 6. sz.
- Hunyady vagy egy különös fiatalember.* – Megjelent: *Az Újság.* 1943. 237. sz. – Újabbban: *Egy pohár borovicska.* Bp. 1948. „Budapest”. 55–58. l.
- A vörös Grajna.* – Megjelent: *Magyarország.* 1917. 305. (XII. 12.) sz.
- Író a kocsin.* – Megjelent: *Nyugat.* 1912. I. köt. 292–294. l.
- Pálmai H. úr.* – Kiadatlan kéziratból. 1927.
- Pályi szerkesztő úr rövid életrajza.* – Megjelent: *A Reggel.* 1927. X. 17. sz.
- Az újságíró halála.* – Megjelent: *Pest 1916.* Bp. 1917, Tevan. 118–124. l.
– A „Személyesen kell ismerni Lits Antalt – e nemes lovagot..., az elérhetetlen nők alakjai...” szövegrész megjelent Lits Antal erdélyi

- hírlapíró *Tarka könyv* című, Aradon kiadott könyvének bevezetőjeként „Üzenet...” címmel is 1937-ben. (Vö. Ficzy Dénes: *Ismeretlen Krúdy írás. Krúdy Gyula Aradon. Irodalomtörténeti Közlemények.* 1963. 955–956. l.)
- Az irodalom orgazdája.* – Megjelent: *Magyarország.* 1917. 182. sz.
- Holt írók.* – Megjelent: *Új Könyv.* [Wien.] 1921. 6. sz. 6–8. l.
- L. M. emlékkönyvébe.* – Megjelent: *Új Könyv* [Wien.] 1921. 1. sz. 12–14., 2. sz. 2–3. l., 3. sz. 5–9. l. – Újabbban: *Régi pesti históriák.* Bp. 1967, Magvető. 144–179. l.
- Vészi József adomája.* – Megjelent: *A Reggel.* 1927. VIII. 29. sz. – A „Levél a szerkesztőhöz” című rovatban.
- Vészi, az akrobata.* – Megjelent: *A Reggel.* 1928. 24. (V. 29.) sz. – A „Levél a szerkesztőhöz” című rovatban.
- Zilahi Simon, vagy egy lap a magyar sajtó történetéből.* – Megjelent: *Világ.* 1926. IV. 11. sz.
- A munka lángja.* – Megjelent: *Magyarország.* 1922. VII. 19. sz. – A „Pesti levelek” című rovatban.
- A hírlapíróhoz.* – Megjelent: *A Reggel.* 1924. V. 29. sz.
- A magyar újságíró.* – Megjelent: *Reggeli Hírlap.* [Miskolc.] 1927. VIII. 24. sz.
- Kerepesi út 54.* – Megjelent: *Az Újság.* 1927. XI. 13. sz. – „Az Újság 25 éves jubileumára” című rovatban.
- Egy régi ház régi pénztárosa.* – Megjelent: *Pesti Napló.* 1928. V. 1. sz. Újabbban: *Régi pesti históriák.* Bp. 1967, Magvető. 481–489. l.
- Mikor a „Magyarország” megszületett.* – Megjelent: *Magyarország.* 1934. III. 15. sz.
- A régi Nemzeti.* – Megjelent: *Világ.* 1910. 65. sz.
- Álmok, álmoskönyvek.* – Megjelent: *Magyarország.* 1920. II. 17. sz.
- Egy szakácskönyvhöz.* – Megjelent: *Magyarország.* 1917. XII. 24. sz.
- Levél egy régi kalendárium-szerkesztőhöz.* – Megjelent: *Magyarország.* 1924. XI. 24. sz.
- Hol vannak a régi kóborlók?* – Megjelent: *Magyarország.* 1924. VI. 22. sz. – A „Pesti levelek” című rovatban.

- Miről írják regényeiket az utánunk következő írók?* – Megjelent: *Magyarország*. 1924. 187. (IX. 10.) sz.
- Hogyan nevelték Pesten az írókat?* – Megjelent: *A Polgár*. 1925. II. 28. sz.
- „*Írjanak kevesebbet az írók*”. – Megjelent: *A Reggel*. 1928. 52. sz.
- Magyar írók kalandja napnyugoti országokban.* – Megjelent: *A Reggel*. 1931. VI. 1. sz. – A „Levél a szerkesztőhöz” című rovatban.
- Pesti Szalon.* – Megjelent: *Pest* 1916. Bp. 1917, Tevan. 161–164. 1.
- A kedves Wohl nővérek.* – Megjelent: *Budapesti Hírlap*. 1932. 39. sz.
- Zempléni Árpádné, a turáni dalok királynője.* – Megjelent: *Magyarország*. 1930. 244. (X. 26.) sz. – „A nemzet rózsafája” című rovatban.
- Az ismeretlen írónő.* – Megjelent: *Déli Hírlap*. 1918. 130. (II. 17.) sz.
- Relytélyes történet.* – Megjelent: *A mai nap*. 1930. II. 8. sz.
- Beniczkyné Bajza Lenke, a legszebb kékharisnya.* – Megjelent: *Magyarország*. 1930. 186. (VIII. 17.) sz.
- A férfiruhás írónő.* – Megjelent: *Új Idők*. 1924. I. köt. 72–81. 1.
- A magyar George Sand: Vay Sarolta grófnő, a női gentleman.* – Megjelent: *Világ*. 1926. VII. 12. sz.
- Stilét.* – Megjelent: *A mai nap*. 1929. I. 15. sz.
- Vay Sándor és Simli Mariska kalandregényei.* – Megjelent: *A mai nap*. 1930. 208. (IX. 14.) sz.
- Simli.* – Megjelent: *Pesti Napló*. 1928. VIII. 4. sz. – Az „Írók és könyvek” című rovatban.
- Madame Róza pasziánsz-kártyái.* – Megjelent: *Literatura*. 1931. 117–121. 1.
- „*Bulyovszky*”. – Megjelent: *Magyarország*. 1931. VIII. 8. sz.

Utószó

Amikor 1957-ben a Magvető Könyvkiadó gondozásában megjelent Krúdy Gyula írói arcképeinek kétkötetes gyűjteménye, magam sem gondoltam, hogy az író munkásságának addig lényegében ismeretlen oldalára derítettem fényt.

Az azóta eltelt másfél évtized alatt további kutatásaim eredményeként Krúdy irodalmi tanulmányainak száma majdnem megduplázódott. Egész életemben gyűjtöttem Krúdy munkásságának adatait, ennek eredménye, hogy ma már jóformán teljes egészében áttekinthető az „irodalomtörténész” Krúdy tevékenysége.

A régebben uralkodó hivatalos irodalomtörténeti felfogás szoborrá merevítette az írók alakját. Krúdy, ettől eltérően, még illúziórombolás árán is, életre keltette őket. Saját gyakorlatával igazolta a húszas években írt egyik Pesti levelének „A magyar szobor megmozdulásáról” szóló gondolatait, innen vettük kötetünk címét is: „A szobrok megmozdulnak”.

Az újabb Krúdy-írások java részét porosodó hírlapok, elfeledett folyóiratok, emlékkönyvek málló lapjairól szedegettük össze, tanulságául annak, hogy századunk egyik legnagyobb magyar íróművésze a nagyívű regénykompozíciók és történelmi freskók mellett a kisebb terjedelmű műfajnak, a múlt század közepétől hódító hírlapi tárcának is kiemelkedő jelentőségű mestere.

Krúdy Gyulának kötetünkben összegyűjtött irodalmi „tollrajzai”-ból három, egymással érintkező témakör bontakozik ki. Az első „írói arckép” jellegű tárcákból áll. Félszáznál több színes portré eleveníti fel irodalmunk múltjának jelentős alakjait. Ezt tekintélyes számú irodalmi rajz követi, amelyek a magyar sajtó elfeledett vagy kevésbé ismert munkásait idézik. Végül a sort azok zárják, akik az irodalmi élet perifériáira szorultak, s „játszták” a maguk nehéz (vagy könnyű?), groteszk és szomorú kis szerepét.

Krúdyt elsősorban a saját kora érdekelte. E korszak vívódásait, írói-művészi törekvéseit ábrázolta, üdén és frissen. Fáradhatatlan érdeklődése azonban a régebbi évtizedekbe is gyakran visszavezette, s történelmünk korábbi szakaszából is elővarázsolt híres alakokat, hősokeket. Petőfit és Jókait állandó és nem lankadó szenvedéllyel idézi, sőt maga és olvasói számára újabb és újabb szempontok figyelembevételével szinte felfedezi.

A Jókairól újabban felbukkant irodalmi „történet”-ek hőse sem csak a nagy mesemondó, hanem a *kor*, amelyben élt és működött. Gyűjteményünk legterjedelmesebb darabjában, a *Jókai Mór boldog ifjúságában* azt a jókais hangot üti meg, amelyet a *Mesemondások Jókai Mórról* című könyvében is megismerhattünk. Mesteri módon szövi át a valóságot mesei elemekkel, s kedvenc hőset mégis reálisan ábrázolja.

Könyvünkben csak úgy árad, hömpölyög azoknak a „holt íróknak” az arcképsora is, akik már majdnem kortársai lehettek. Így a Mikszáth Kálmánnal kapcsolatos riportot – egy kávéházi „interjú” keretén belül – még az élő klasszikusról készítette, aki éppen Krúdy Kálmán „viselt dolgait” közölte akkoriban a *Magyar Nemzet* hasábjain folytatásokban. Rokonáról később, de még Mikszáth életében, az *Álmok hőse* című művében Krúdy is megírta a maga történetét.

Az író meseteremtő leleményét érhetjük tetten, ahogy *Az öreg költő* alakját kibontja. A Petrik-féle *Magyar könyvészet*ben található adatot egy Mártonffy György nevű múlt századbéli „író”-ról, aki egyetlen „művet” (*Évi jelentés a galga-völgyi agarász-egylet működéséről*, 1871) készített. A száraz bibliográfiai adatból Krúdy színes és élő történetet álmódott, amelyben Mártonffy Györgyből Mártonfalvi Gáspár lett,

kinek „neve egyetlenegyszer jelent meg nyomtatásban. Az *ebtenyésztésről írt egy kisebb füzetet*”.

Ady és a *Nyugat* hatása Krúdy írásain mély nyomot hagyott: Adynak szívvel-lélekkel híve. Ezt páratlanul sokszínű kisregénye, az *Ady Endre éjszakái*, valamint róla szóló írásainak gazdag korszorúja bizonyítja. Mesteri tollal kelti életre és értelmezi Ady korának és kortársainak a költőhöz fűződő bonyolult kapcsolatait.

Ady mellett Bródy Sándor alakját idézte vissza leggyakrabban. A *Bródy Sándor vagy a nap lovagja* című lírai hangvételű kisregénye az *Ady Endre éjszakái* mellé emelkedik. Bródyt önmagához méltó író társnak tartotta, s ezt a tiszteletet a róla szóló megemlékezéseivel bizonyította.

Szívéhez egyébként két irodalmi pajtás állott a legközelebb: Szép Ernő, és az apától, Bródy Sándortól „örökölt” Hunyady Sándor. Szép Ernőt kiváltképpen kedvelte, folyóiratának, a kérész életű *Szigeti sétáknak* állandó munkatársává tette, és esti melázásai közben írt vallomásaiban sok vele kapcsolatos színes adomát jegyzett föl számunkra a „nők zarándok poétájá”-ról.

Az „irodalom írói” mellett az „irodalmon kívüli írók” (hírlapírók és szerkesztők) is rendkívül vonzották. Ez nem csoda, hiszen maga Krúdy is vérbeli újságíró, ezen a pályán kezdte, itt is fejezte be életét. A szépirodalom álomvilág volt számára, amelyet megteremtett magának. A hírlapírás a megélhetés mellett az élet közvetlenségét, a tények megismerését és tiszteletét jelentette. Ezenkívül az „éjszakázás atyamesterei”, a „toll mártírjai” sok élményt „szállítottak” neki, rengeteg „hallomás”-hoz juttatták.

Az akkori pesti zsurnalisztika majd minden munkását ismerte, de közülük is a különcök, a furcsa, nem mindennapi sorsok vonzották igazán. A különcök mellett a hírlapírók „nagyjai” is sorra kerültek. Így jelenik meg Krúdy környezetében és műveiben a hú barát, a lelkes és lelkesítő Lázár Miklós alakja.

A hírlapírással kapcsolatos feljegyzései mértékadó példák az újságírói felelősségérzetre, következetességre és becsületességre. „Jókai Mór óta minden valamirevaló szerkesztő be volt csukva, nem beszélve Táncsics Mihályról, akiről a legtöbb magyar ember csak annyit tud, hogy egész

életében »ült«, mint akár a közelmúltban Fényes László. De szép szakállt növesztett börtönőrök felügyelete alatt Inczédi László, aki költőnek is számított valamit, nemcsak hírlapírónak! Ifjabb Ábrányi Kornélnak pedig annyi időt adtak, hogy megírhasa testes könyvét *A királyról*, miután éppen királysértés miatt egy esztendő t szótak a nyakába.” Csak a „bátor felfedezők, akik ismeretlen, gyönyörű földrészek után kutatnak: küzdenek ily elszántsággal, mint manapság az újságcsináló magyarok. A keresett tartomány a magyar jövő. Ennek a fanatikusan sejtett új Magyarországnak a mágnese vonzza a fáradhatatlan lelkeket, hogy össze ne roskadjanak a legkegyetlenebb mindennapok, az elmúlt és a még beláthatatlanul torlódó viszontagságok hegynehézségű súlya alatt.”

Már az előző két témakörből kitűnt, hogy Krúdy ellenállhatatlanul vonzódott a különcökhöz. Ez természetes is, hiszen ők kínálták az újságíró számára a leghálásabb szépírói feladatokat. A perifériák „levitézlett” alakjainak bemutatása során fokozottan érvényesülhetett művészi becsvágya és alkotóereje.

Krúdyt a történelem látványos eseményei nem különösebben érdekelték. A legnehezebbet, a legművészbib feladatot valósította meg. A látszólag igénytelen, jelentéktelen kis tárcákban felidézi a kor lelkét, hangulatát, az emberek érzelmeit, gondolatait és életmódját.

Az író varázspálcájával bűvölt életre hajdani nőket és férfiakat, hogy újrajátsszák szerepüket. Az irodalomtörténet ünnepelessé merevedett halhatatlanjai öröm és bánat, csalás és csalatás végletei közt vergődnek, s egyszerre hozzánk nagyon is hasonlító, közeli ismerőseink lesznek. Az ígélet azonban még mindig tart! A közvetlen hang, a bizalmasság, a hősi magaslattól való megfosztás ugyanis egyáltalán nem szünteti meg, sőt fokozza csodálatunkat és tiszteletünket irántuk.

K. S.